

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

**V Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених
“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 25-26 травня 2023 року)

Одеса -2023

УДК: 1:403:316.6(08)

К 65 Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства // Матеріали V Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 25-26 травня 2023 р.) 175 с.

Рецензенти:

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Пальчинська Мар'яна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та лінгводидактики Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

Збірник матеріалів V Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства, аналізують соціокультурні трансформації молодіжного соціуму, показують соціокультурні трансформації освітнього середовища та розкривають проблемні моменти культури бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства, а також розглядають синергетику як самоорганізаційну систему у суспільстві, що трансформується. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

5. Шмиголь М. Ф., Сандюк Л. О., Симоненко С. П., Сулим О. В. Філософія. Навчально-методичний комплекс для самостійної роботи студентів. 4-е видання, доповнене та перероблене. Одеса: Автограф, 2004.

Виноградова Наталія Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Чумак Єгор Олександрович, студент 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальності 033 Філософія Університету Ушинського

РЕЛІГІЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КОЛЕКТИВНОГО НЕСВІДОМОГО В ФІЛОСОФІЇ КАРЛА ГУСТАВА ЮНГА

Карл Густав Юнг - швейцарський психоаналітик, психолог, філософ культури, родоначальник аналітичної психології. Вперше запропонував ряд філософських понять: архетип, колективне несвідоме, комплекс, синхронічність тощо. Значно поглибив і розширив уявлення про несвідоме. Широкою популярністю зараз користується його система психологічних типів (див. напр. Соціоніка, Інтроверсія — екстраверсія і так далі).

На думку швейцарського письменника Карла Густава Юнга, архетипи є універсальними зразками, які є частиною колективного несвідомого і є психічним відповідником інстинкту. Йдеться про поведінкові та особистісні образи та тенденції. Прикладами архетипів є людина (як ми бачимо себе), батько (фігура влади) або дитина (невинність, порятунок).

У цьому сенсі архетип виступає елементом, що дозволяє пояснити породження серії ментальних образів, які дуже подібним чином розробляються різними людьми з різних культур.

Для Карла Юнга архетипи - це форма, яка надається деяким переживанням і спогадам наших предків; це автономні образи, які є частиною колективного несвідомого. Важливою характеристикою архетипів є те, що вони не розвиваються індивідуально у кожної людини, а породжуються впливом соціокультурного контексту кожної людини. Передача зразків мислення та експериментування типових подій кожного суспільства передаються з покоління в покоління, створюючи таким чином низку загальних архетипів для всіх людей. Встановлення архетипів було однією з основ теорії Карла Юнга про колективне несвідоме, яка стверджує, що всі люди мають спільний субстрат у своїй психічній структурі. Загалом, архетипи - це спосіб вираження серії переживань та спогадів, пов'язаних із предками. Іншими словами, кожна

людина розробляє низку архетипів на основі досвіду свого походження. Таким чином, архетипи відстоюють головну ідею колективного несвідомого і посиляються на загальноприйняті уявлення, які присутні у всіх людей.

Юнг теоретизував велику кількість різних архетипів; насправді загальна кількість архетипів не визначена. Однак, на думку автора, деякі є більш поширеними та важливими, ніж інші.

У розвитку архетипів життєво важливу роль відіграє вплив культурного контексту кожної людини. Люди не розробляють архетипів на основі власного досвіду, а на основі соціального досвіду свого оточення. Незалежно від їх колективного походження, якщо архетипи аналізуються індивідуально у кожній людині, це приводить до емоційних та поведінкових зразків, які визначають спосіб обробки відчуттів, образів та сприйняття. На думку Карла Юнга, контекстуальні, культурні та предкові впливи спричиняють породження архетипів, які накопичуються в несвідомому стані людей і визначають значну частину їх психічного розвитку. Для прикладу ідеї архетипів Карл Юнг використав символи та міфи, які, схоже, є у всіх культурах. На думку письменника, той факт, що всі культури мають спільні елементи, свідчить про те, що людські суспільства мислять і діють з пізнавальної та емоційної бази, яка не розвивається на основі досвіду кожної людини.

Карл Юнг особливо підкреслював, що архетипи - це не успадковані уявлення, а успадковані репрезентативні можливості. Таким чином, архетипи розробляються не генетично, а екологічно. Завдяки генетиці передається здатність розвивати архетипи. Пізніше людина розвиває ці архетипи завдяки культурному впливу.

Отже, архетипи - це універсальні образи, які можна виявити в культурних проявах різних суспільств. Мова, поведінка, емоційні реакції та мрії - це елементи, за допомогою яких виражаються архетипи. З цієї причини архетипи можуть бути виявлені та відособлені в будь-якому типі поведінки людей. На думку Юнга, ці архетипи є частиною несвідомого людей, тому вони впливають на поведінку несвідомо. Людина не в змозі виявити, що на певну частину її способу буття впливають архетипи, вироблені в її психіці. У цьому сенсі для деяких психоаналітиків архетипи Юнга є елементами, які змушують певні ролі та функції з'являтися в дуже різних ситуаціях в одній культурі.

Архетипи Карла Юнга можна розділити на дві загальні категорії: основні та інші. Основні архетипи - це низка несвідомих уявлень, які відіграють головну роль у розвитку психіки людини. Таким чином, основні архетипи були б більш доречними та мали б більший вплив, ніж інші, у визначенні розвитку особливостей поведінки індивідів. Карл Юнг визначив, що п'ятьма основними архетипами колективного несвідомого людей є: аніма, анімус, тінь, людина і я.

Аніма - це архетип, який створює зв'язок між свідомістю "Я" та колективним несвідомим, відкриваючи таким чином шлях до Я. Аніма - це

архетип жіночої фігури, який присутній у несвідомому стані чоловіків. Це архетипний образ, який пов'язаний з принципом Ероса і відображає характер стосунків чоловіків, особливо з жінками. Аніма асоціюється з високою емоційністю та силою власного життя. За словами Карла Юнга, проблеми стосунків чоловіків часто виникають внаслідок несвідомого ототожнення з анімою чи проекції аніми на партнера.

Ánimus означає дух на латині і, згідно з теорією колективного несвідомого, посилається на архетипні образи вічного чоловічого в несвідомому жінці. Тобто, це архетипне відношення до аніми у жінок. Як і у своєму жіночому паралелізмі, анімус утворює зв'язок між свідомістю "Я" та колективним несвідомим, відкриваючи таким чином шлях до Я. Найхарактернішими фігурами анімуса є батьки, відомі чоловіки, релігійні діячі, ідеалізовані фігури та молодь.

Тінь - ще один з основних архетипів колективного несвідомого. Тінь є надзвичайно актуальним архетипом для концептуалізації теорії колективного несвідомого, оскільки вона показує, що всі особисті та колективні психічні розпорядження не сприймаються свідомістю через їх несумісність з особистістю. Таким чином, свідомість відкидає велику кількість психічних елементів, які не зникають, а натомість розвивають антагоністичний агент Я в несвідомому. Цей антагоністичний агент свідомого "я" представлений через архетип тіні і виражається через усі ті риси особистості та поведінки, які сам не сприймає як власні та визначальні, і які він приховує від інших.

Людина є архетипом, антагоністом тіні. Тобто це стосується несвідомого аспекту самого себе, яким хочеться поділитися з іншими. Архетипна людина охоплює всі ті несвідомі елементи, які людина приймає як частину свого громадського образу. Аспекти, що відносяться до архетипу людини, співзвучні свідомої частини індивіда, тому людина використовує його як визначальну частину себе.

Нарешті, п'ятим головним архетипом Карла Юнга є Я, який визначається як центральний архетип колективного несвідомого. Цей архетип являє собою останній крок у процесі індивідуалізації людини. У цьому сенсі розуміється, що Я - це архетипний образ цілісності, який переживається як трансперсональна сила, яку вона наділяє життям.

За природою колективне несвідоме надособистісне, в ньому ми маємо справу з початковими формами, які знаходять відображення в міфах, казках і релігійних навчаннях. Але в культурі ми зазвичай маємо справу не з самими архетипами в їх первозданному вигляді, а з символами, крізь які переломлюються ці архетипи.

Релігійний досвід Юнг називав "нумінозним", а релігію сприймав як особливу установку людського розуму, яка має на увазі спостереження за надприродними силами, духами, богами і демонами. Для Юнга релігія - це,

перш за все, установка свідомості, в якій заломлюється вже перероблений людством архетипний досвід. Неперероблений досвід Юнг вважав небезпечним для психіки, оскільки він загрожує "затопленням", втратою людиною свого Его і впаданням в психоз. Під "переробленим" досвідом Юнг розумів релігійні тексти, казки і міфи.

Корисне значення релігії для людини Юнг бачив в тому, що вона захищає від неврозів і допомагає зберегти душевне здоров'я. Релігійні кризи, навпаки, підривають психіку людини і загострюють внутрішні конфлікти. Як приклад такого протиріччя Юнг відзначав кризу символу троїчності в християнстві.

Гюльхан Юлія Борисівна, аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Науковий керівник: **Лісеєнко Олена Василівна**, доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Національна ментальність може бути визначена як історично сформована система світосприймання, сукупність свідомих чи підсвідомих ціннісних, символічних уявлень, поглядів, настроїв, які детермінують відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя народу, нації. Поняття «національної ментальності» відображає стійкий спосіб організації, структури освоєння системи цінностей, які панують в той чи інший момент часу в суспільстві.

Національна ментальність характеризується певною цілісністю, наявністю якісного ядра, який виступає як певна основа цілісного способу життя людини, що визначає як усвідомлено, так і несвідомо напрямок життєдіяльності індивіда.

Важливим структурним пластом якісного ядра національної ментальності є ціннісна складова, яка включає цінності, ціннісні орієнтації, ціннісні уявлення тощо. Як зазначає О. Лісеєнко, «саме ціннісно-культурна складова надає ментальності якісну визначеність» [1]. Цінності та ціннісні орієнтації, які вважаються структурними складовими національної ментальності, є важливими компонентами індивідуальної організації людини, його морально-психологічної